

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสภาพแวดล้อมด้านต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็ว ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรมนุษย์เป็น ทรัพยากรที่สำคัญที่สุด และเป็นพลังในการพัฒนา เพื่อให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ ปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ มนุษย์จึงต้องมีการพัฒนาความสามารถของตนให้เต็มตามศักยภาพ โดยเฉพาะความสามารถทางความคิด จิตวิทยาการรู้การคิด (Cognitive Psychology) มีความ สำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพทางความคิดของมนุษย์ เนื่องจากการศึกษาถึงกระบวนการ คิดของมนุษย์ และวิธีการที่จะเข้าใจมนุษย์

การรู้ การคิด (Cognition) หมายถึง กระบวนการทางจิตที่รับรู้และเรียนรู้เพื่อทำการ เปลี่ยนแปลงข้อมูลที่ผ่านมาทางประสาทสัมผัสไปในรูปแบบต่าง ๆ กระบวนการนี้ทำหน้าที่ตั้ง แต่ละจำนวนข้อมูล เปลี่ยนรหัส ส่งไปเก็บไว้ในกล่องความจำ และเรียกฟื้นคืนมาได้เมื่อต้องการ มนุษย์สามารถทำการประมวล (Process) สิ่งเร้าต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในประสาทสัมผัส เลือกรับ สิ่งเร้าเฉพาะอย่างเก็บไว้ในกล่องความจำ นำไปผสมผสานกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้วอย่างมีระบบ จัดระบบระเบียบใหม่ในการเก็บ วางแผนการและคิดหาวิธีการไว้หลาย ๆ วิธี และขั้นสุดท้ายคือ ตัดสินใจเลือกวิธีทำการตอบสนองที่เหมาะสม การตอบสนองของมนุษย์ขึ้นอยู่กับกระบวนการ ทำงานของจิตในการประมวลข้อมูลข่าวสาร (Processing Information) และเมื่อมีข้อมูล ข่าวสารแปลกใหม่หรือประสบการณ์ใหม่ ๆ เข้ามา การตอบสนองก็เปลี่ยนแปลงไปได้ ดังนั้น การจะเข้าใจบุคคลจึงต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการรู้การคิด (ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538, หน้า 7-8)

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ การศึกษาในปัจจุบันเน้นในเรื่องของการ พัฒนาผู้เรียนให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านสติปัญญา คุณธรรม และการ เป็นพลเมืองดีของประเทศ ทั้งนี้การพัฒนาด้านสติปัญญาดูจะเป็นด้านที่ได้รับความเอาใจใส่ สูงสุด เนื่องจากเป็นด้านที่เห็นผลเด่นชัด ผู้เรียนที่มีความสามารถสูงมักจะได้รับการยอมรับ ได้รับโอกาสที่ดีกว่าผู้เรียนที่มีความสามารถต่ำกว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,

2540, หน้า 1) การจัดการเรียนการสอนจึงต้องแสวงหาวิธีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและทำให้เด็กมีความสุขในการเรียนรู้ เกียรติวรรณ อมาตยกุล (ม.ป.ป., หน้า 28 และ 46) กล่าวว่า การเรียนรู้ ความจำ อารมณ์และความรู้สึกของคนเรา ไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดได้ ดังนั้นจึงไม่ควรละเลยที่จะคำนึงถึงความรู้สึกในการจัดการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเข้าใจแก่เด็ก ควรเริ่มต้นจากความรู้สึกของเด็ก เพราะอารมณ์ ความรู้สึกเป็นเสมือนกุญแจที่จะไขไปสู่ความจำและความคิดต่าง ๆ การเล่านิทานมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมาก เพราะนิทานเป็นสื่อการสอนที่สามารถปลูกอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความสนุกสนาน ตื่นเต้น กลัว รันทดใจ เห็นอกเห็นใจ เศร้า เบิกบาน ให้แก่เด็กได้เป็นอย่างดีและเด็กจะสามารถเรียนรู้ความรู้เนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ได้เร็วขึ้นมาก ถ้าเนื้อหานั้นมีความหมายที่เป็นรูปธรรมในจินตนาการของเด็ก โดยเฉพาะจินตนาการในนิทานที่สนุกสนาน

นักจิตวิทยาการรู้คิด แบ่งความรู้ออกเป็นสองชนิด ได้แก่ ความรู้ที่เป็นเนื้อหา (Declarative Knowledge) คือ ความรู้เกี่ยวกับความจริงต่าง ๆ และความรู้ที่เป็นวิธีการ (Procedural Knowledge) คือ ความรู้เกี่ยวกับวิธีทำงานหรือการปฏิบัติงาน (สุรางค์ ใจวัฒนะกุล, 2541, หน้า 294) ผังคิด (Schema) เป็นโครงสร้างของข้อมูล ซึ่งจะแทนที่ความรู้ที่เป็นเนื้อหาที่เรารับรู้มา การแทนที่ความรู้เนื้อหาโดยใช้ผังคิดนี้เป็นวิธีการจัดเก็บข้อมูลในสมองที่สามารถช่วยให้เราประหยัพื้นที่ในสมองได้ มนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีผังคิดอยู่ในสมอง ไม่ว่าจะเป็นผังคิดเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ หรือข้อความต่าง ๆ ผังคิดสามารถบูรณาการหน่วยความรู้พื้นฐานของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี แม้ว่าผังคิดจะมีลักษณะที่เป็นนามธรรมแต่ผังคิดก็มีประโยชน์อย่างมาก เพราะเมื่อเราติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นที่มีผังคิดเหมือนกับเรา จะทำให้ทั้งผู้พูดและผู้ฟังมีความเข้าใจที่ตรงกันในสถานการณ์นั้น ๆ

นิทานเป็นชนิดของความรู้ที่เป็นเนื้อหา การเล่านิทานเป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพสูงในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเด็กนักเรียนวัยประถมศึกษาปีที่ 4 มีอายุระหว่าง 8 – 10 ปี จัดอยู่ในขั้นพัฒนาการของวัยเด็กตอนกลาง (สุรางค์ ใจวัฒนะกุล, 2541, หน้า 83) กล่าวว่าตามทฤษฎีพัฒนาการของ Piaget เด็กวัยประถมศึกษาจะมีระดับความสามารถในการวาดภาพความคิดในใจ การจัดหมวดหมู่ การเรียงลำดับ การคิดเปรียบเทียบ และการคิดย้อนกลับได้ ดังนั้นเมื่อเด็กได้ฟังนิทานที่เล่าแล้วเด็กก็จะสร้างผังคิดเกี่ยวกับนิทานเรื่องนั้นขึ้นมาในความรู้สึกของเด็ก

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลของการเล่านิทานประกอบสื่อแบบต่าง ๆ ที่มีต่อการสร้างผังคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้นิทานประกอบสื่อแบบต่าง ๆ ได้แก่ การเล่านิทานประกอบรูปภาพ การเล่านิทานโดยใช้เทปนิทาน และการเล่านิทานโดยใช้วีซีดี เพื่อจะได้

ทราบว่า การเล่านิทานประกอบสื่อแบบใดจะส่งผลต่อการสร้างผังคิดของเด็กนักเรียนได้อย่าง
สมบูรณ์ที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการเล่านิทานประกอบสื่อแบบต่าง ๆ ที่มีต่อการสร้างผังคิดของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่
ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 345 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

- 2.1 ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้สารสนเทศ
- 2.2 ชนิดของความรู้
- 2.3 การแทนที่ความรู้เนื้อหาโดยหน่วยพื้นฐาน
- 2.4 การแทนที่ความรู้เนื้อหาโดยผังคิด
- 2.5 ประเภทของผังคิด
- 2.6 พัฒนาการของวัยเด็กตอนกลาง
- 2.7 นิทานสร้างสรรค์เด็ก

3. ตัวแปรที่จะศึกษา

- 3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ การได้รับการสอนโดยการเล่านิทานโดยใช้สื่อแบบต่าง ๆ
ได้แก่ การเล่านิทานประกอบสื่อรูปภาพ การเล่านิทานประกอบสื่อเทป
นิทาน และการเล่านิทานประกอบสื่อวีซีดี
- 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างผังคิดเกี่ยวกับนิทาน

สมมติฐานในการวิจัย

การเล่านิทานประกอบสื่อแบบต่าง ๆ มีผลต่อการสร้างผังคิดของนักเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผังคิด (Schema) หมายถึง โครงสร้างขององค์ความรู้ สำหรับแทนที่ข้อมูลหรือแนวความคิดที่เป็นเนื้อหาหรือข้อมูลในสมอง

ความรู้ที่เป็นเนื้อหา (Declarative Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เป็นความรู้เกี่ยวกับความจริง ทฤษฎี เหตุการณ์ และวัตถุ

ความรู้ที่เป็นวิธีการ (Procedural Knowledge) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับวิธีทำงานหรือการปฏิบัติงาน

หน่วยข้อความ (Propositions) หมายถึง หน่วยพื้นฐานแรกที่มนุษย์ใช้แทนที่ความรู้ที่เป็นเนื้อหาในสมอง โดยมีลักษณะเป็นคำ วลี ประโยค

ภาพจำลอง (Images) หมายถึง หน่วยพื้นฐานหน่วยที่สองที่มนุษย์ใช้แทนที่ความรู้ที่เป็นเนื้อหาในสมอง โดยมีลักษณะเป็นการสร้างภาพ การวาดภาพในใจ หรือการจินตนาการ

ลำดับความสัมพันธ์ (Linear Orderings) หมายถึง หน่วยพื้นฐานหน่วยที่สามที่มนุษย์ใช้แทนที่ความรู้ที่เป็นเนื้อหาในสมอง โดยมีลักษณะเป็นการเรียงลำดับขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ต้นจนจบ

นิทาน หมายถึง เรื่องที่มีโครงเรื่อง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของมนุษย์ ที่มีการสอดแทรกคติสอนใจ และปลูกฝังคุณธรรมในด้านต่าง ๆ

นักเรียนชั้นประถมศึกษา หมายถึง กลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่ศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545

ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

ทราบถึงผลของการเล่านิทานประกอบสื่อแบบต่าง ๆ ที่มีต่อการสร้างผังคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่เด็ก